

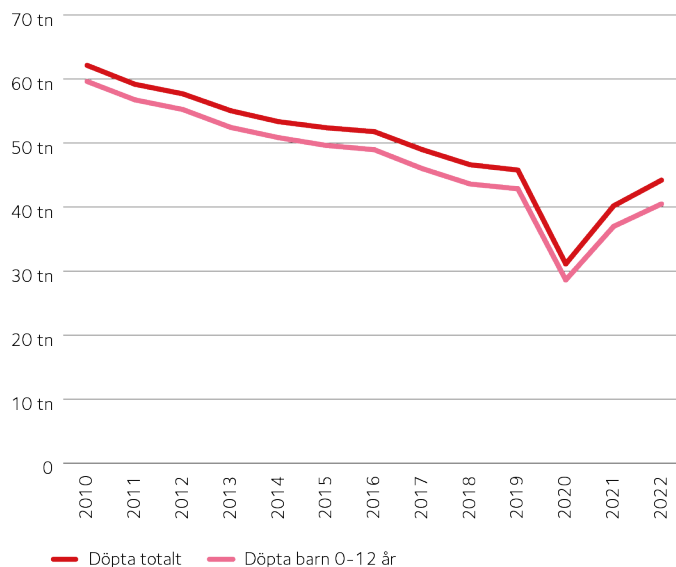
Kapitel 3

Dopens utveckling under 2010–2022 och dess betydelse för medlemsutvecklingen

ANDREAS SANDBERG

År 2010 genomfördes drygt 62 000 dop inom Svenska kyrkan totalt. Ungefär 96 procent av dessa eller 59 600 var dop av barn under 12 år. De övriga dopen utgjordes av dop i samband med konfirmation och vuxendop. Figur 1 visar en ganska jämn nedgång sedan dess med i genomsnitt 1 500 färre dop per år fram till 2022 då totalt 44 000 döptes varav drygt 40 000 barn. Undantaget från denna jämna, negativa utveckling är de år som präglades av restriktionerna under pandemin 2020 och 2021 som bildar ett tydligt hack i dopkurvan. Det är framför allt pandemins första år, 2020, som doptalen påverkades. Under detta år genomfördes drygt 14 000 färre dop jämfört med året innan, det motsvarar en minskning med närmare en tredjedel (32 procent). Därefter har antalet dop återhämtat sig igen och låg under 2022 på en nivå som i stort sett ansluter till den mer långsiktigt negativa trenden.

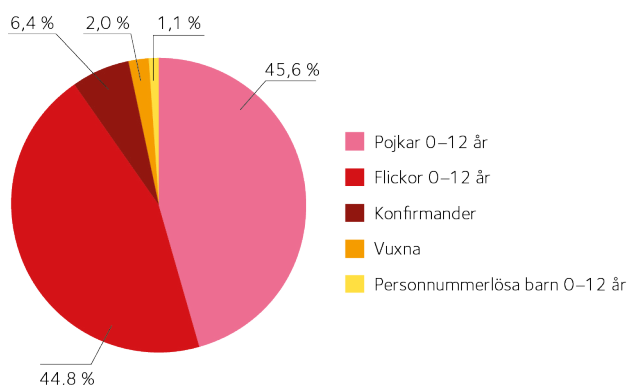
FIGUR 1. ANTAL DÖPTA BARN UNDER 12 ÅR SAMT ANTAL DÖPTA TOTALT I SVENSKA KYRKAN PER ÅR 2010–2022.

Den negativa utvecklingen under denna period bromsas något lite av att dopen i samband med konfirmation har ökat under de senaste åren, i synnerhet under 2022. Under 2022 genomfördes drygt 2 800 konfirmanddop. Det motsvarar en ökning med omkring 50 procent, eller totalt 1 000 dop jämfört med år 2010. Fortfarande utgör dock barndopen över 90 procent av samtliga dop, men konfirmanddopens andel har ökat från 3 till 6,4 procent (se fördelningen i Figur 2). En förklaring till det växande antalet konfirmanddop är möjligen att antalet icke-döpta ungdomar i konfirmandåldern ökat i takt med det, sedan 1990-talet, sjunkande antalet barndop. Tidigare undersökningar visar också att ett av de vanligaste argumenten bakom valet att inte låta döpa sina barn bland nyblivna föräldrar är att dopbeslutet är något som barnen själva bör få ta ställning till senare i livet.¹

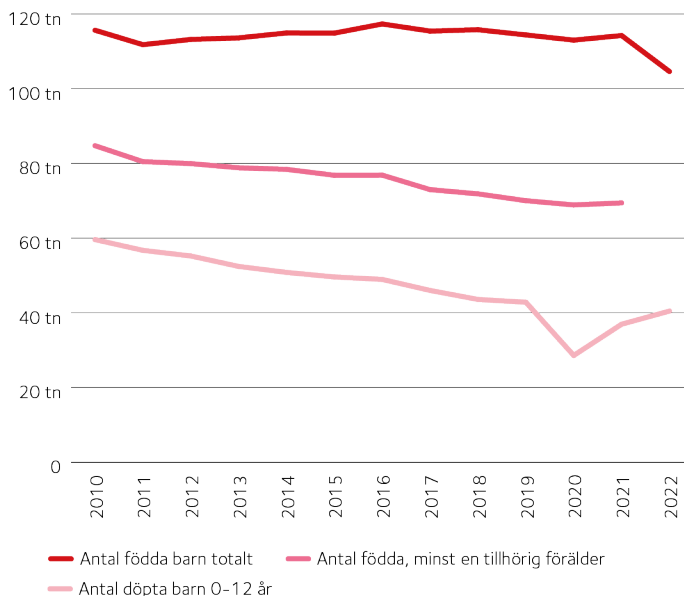
¹ Sandberg, Sjölin och Skantz (2019)

FIGUR 2. PROCENTUELL FÖRDELNING AV TOTALT ANTAL DÖPTA 2022: DÖPTA BARN UNDER 12 ÅR EFTER KÖN SAMT KONFIRMANDER, VUXNA OCH PERSONNUMMERLÖSA BARN.

Nedgången i antalet döpta barn är delvis ett resultat av demografiska förändringar. Antalet barn med anknytning till Svenska kyrkan genom sina föräldrars medlemskap har nämligen minskat under de senaste decennierna. År 2010 föddes närmare 85 000 barn med anknytning till Svenska kyrkan via sina föräldrar (se Figur 3). År 2021 hade denna siffra sjunkit till drygt 69 000 barn samtidigt som det totala barnafödandet legat ganska stabilt kring 115 000 barn årligen igenomsnitt. Uttryckt i procent har nyfödda barn med kyrklig bakgrund minskat från 73 till 61 procent av samtliga födda per år. Eftersom det stora flertalet av de barn som döps också har minst en förälder som är medlem i Svenska kyrkan påverkar denna förändring utvecklingen av antalet dop negativt. Man kan beskriva det som att Svenska kyrkans rekryteringsbas till barndop krymper.

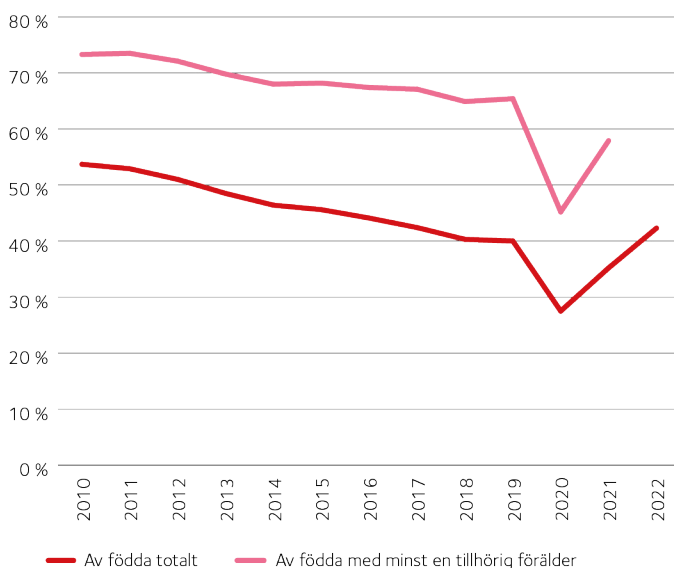
FIGUR 3. ANTAL FÖDDA OCH DÖPTA BARN FÖRE KONFIRMATION I SVERIGE PER ÅR 2011 – 2022

År 2012 var det senaste året då de som döptes inom Svenska kyrkan utgjorde en majoritet av dem som föddes samma år. Denna andel har fortsatt sjunka under åren därefter ner till 40 procent år 2019. Under pandemins första år, 2020, ”dök” denna andel ner till 27,5 procent för att därefter återhämta sig snabbt. Under 2022 steg andelen döpta till drygt 42 procent, dvs två procentenheter över nivån under det sista ”normala” året (2019) innan pandemins utbrott. Tyvärr är uppgifterna om antalet dop relaterat till barn med en eller två kyrkotillhöriga föräldrar inte tillgängliga när detta skrivs, men sannolikt ligger även detta procenttal över nivån för år 2019. Möjligen skulle detta kunna tolkas som början till ett trendbrott efter en längre period med sjunkande doptal. En lite tråkigare tolkning, för den som hoppas på en mer positiv utveckling, är att uppgången under 2022 i huvudsak är resultatet av att en betydande del av de barn som döptes detta år är födda under 2021 vars dop skjutits upp på grund av de restriktioner för allmänna sammankomster som rådde under detta år. Procenttalet beräknas samtidigt i relation till antalet födda under 2022 som var betydligt färre än året innan, födseltalen minskade med cirka 10 000 barn till sin lägsta nivå sedan 2005. Vad som ligger bakom denna nedgång är inte självskrivet. En vanlig förklaring till variationer i barnafödandet brukar vara upp- och nedgångar av antalet kvinnor i barnafödande ålder. Det paradoxala i detta sammanhang är att den gruppen just nu är relativt stor till följd av det höga barnafödandet för drygt 30 år sedan. Andra faktorer bakom utvecklingen kan vara

coronapandemin och en allmän känsla av osäkerhet inför framtiden. Oavsett orsak kommer det låga barnafödandet under 2022 sannolikt att påverka doptalen när vi summerar dessa för år 2023. Sammanfattningsvis tyder detta på att uppgången i andel döpta under 2022 var tillfällig. Nu är det inte enbart demografiska faktorer som påverkar hur antalet döpta barn utvecklas, men utan andra positivt bidragande orsaker till doputvecklingen finns det mycket som tyder på en återgång till den svagt negativa trend som vi sett under de senaste decennierna.

FIGUR 4 DÖPTA BARN I PROCENT AV FÖDDA TOTALT OCH AV FÖDDA BARN MED MINST EN TILLHÖRIG FÖRÄLDER 2010–2022

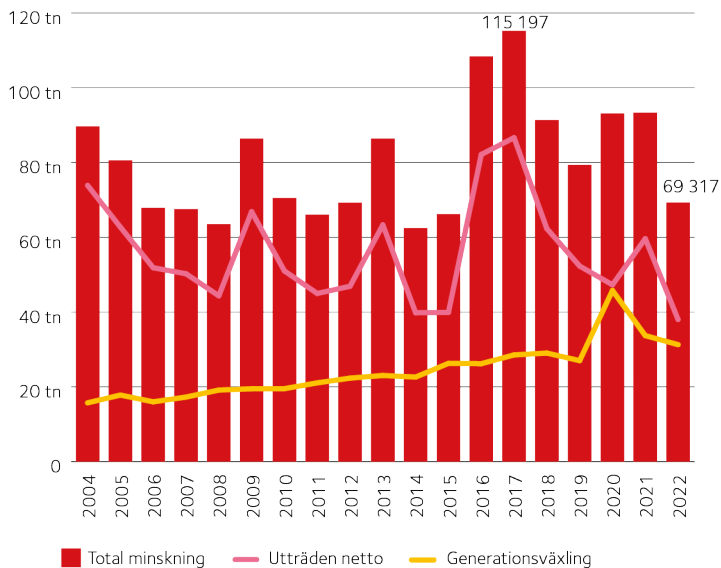

DOPENS BETYDELSE FÖR MEDLEMSUTVECKLINGEN I SVENSKA KYRKAN

Sedan år 1996 är dopet medlemsgrundande inom Svenska kyrkan. Barn som föddes fram till 1995 blev medlemmar om en eller två av barnets föräldrar själva var kyrkotillhöriga, oavsett om barnen döptes eller inte. Det medlemsgrundande dopet innebär också att det är i huvudsak genom barndop som Svenska kyrkan rekryterar sina medlemmar. Svenska kyrkans medlemsutveckling påverkas i huvudsak av två komponenter, generationsväxling och utträdesnetto. Generationsväxlingen utgörs av differensen mellan antalet barndop och avlidna medlemmar, medan utträdesnettot är antalet aktiva utträden med avdrag för de aktiva inträdena. Sedan år 2004 har antalet medlemmar minskat med i genomsnitt 80 000 per år.

Variationen av detta årliga medlemstapp har dock varit stor – år 2014 stannade minskningen på 62 000 för att endast tre år senare stiga till 115 000. Omfattningen av hur de olika förändringskomponenterna bidragit till denna utveckling har också varierat över åren. Delvis beror denna variation på att betydligt fler medlemmar lämnar Svenska kyrkan under valår. Utträden påverkas också av att Svenska kyrkan får negativ uppmärksamhet i riksmidia, vilket förklarar de stora antalen utträden under 2016 och 2017 (se figur 5). Den mer långsiktiga trenden är dock att utvecklingen av generationsväxlingen och därmed antalet barndop förklarar en allt större del av medlemsförändringarna. År 2004 stod generationsväxlingen för knappt 18 procent av de närmare 90 000 som Svenska kyrkans medlemskår minskade med detta år. Under år 2020, präglad av pandemin, då antalet avlidna medlemmar ökade och barndopen sjönk kraftigt, stod generationsväxlingen för i stort sett hälften av det årets minskade antal medlemmar. Under senare år har även ett minskat antal utträden bidragit till att balansen mellan de båda förändringskomponenternas påverkan på medlemsutvecklingen har jämnats ut. De ovanligt låga utträdestalen under första halvåret av 2023 pekar mot en fortsatt utveckling i denna riktning.

FIGUR 5. ANTAL NETTOUTTRÄDEN (UTTRÄDEN-INTRÄDEN), GENERATIONSVÄXLING (AVLIDNA MEDLEMMAR-DÖPTA BARN) SAMT DEN TOTALA MINSKNINGEN AV MEDLEMMAR I SVENSKA KYRKAN PER ÅR 2004 – 2022

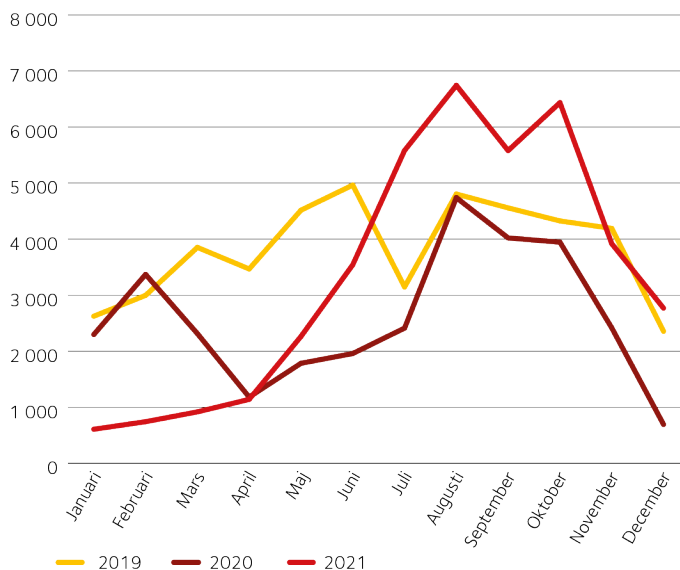

DOPUTVECKLINGEN UNDER PANDEMIÅREN 2020–2022

Under året före coronapandemins utbrott, 2019, genomfördes närmare 46 000 dop inom Svenska kyrkan, inklusive dop av barn före 12 års ålder, dop i samband med konfirmation samt dop av vuxna. Under den närmast föregående tioårsperioden hade det årliga antalet dop minskat med i genomsnitt 3 procent per år eller med cirka 1 700 per år i genomsnitt. Utbrottet av coronapandemin under våren 2020 och de restriktioner för allmänna sammankomster som infördes under året bidrog till att antalet dop minskade i en betydligt snabbare takt jämfört med de föregående åren. Figur 6 visar hur många dop som genomfördes per månad under åren 2019–2021. Utvecklingen under 2019 följer en kurva som man skulle kunna beskriva som dopens säsongsvariation under ett normalt år. Det döps i regel fler barn under vår- och sommarmånaderna jämfört med under vintern, med en tillfällig nedgång i juli.² Under inledningen av 2020 utvecklades också antalet dop som under ett normalt år med ett stigande antal döpta från januari till februari. När spridningen av covid-19 tog fart i mars sjönk antalet dop till nivåer långt under de normala för vårmånaderna. Antalet dop återhämtade sig senare under sommaren och när restriktionerna lättades tillfälligt nådde de i stort sett upp till normala nivåer under augusti. Därefter vände dopkurvan återigen brant neråt i samband med att betydligt hårdare restriktioner infördes i november 2020.

2 Se även kapitel 2 för en beskrivning och analys av motsvarande säsongsvariationer i fråga om gudstjänstutbud och gudstjänstdeltagande.

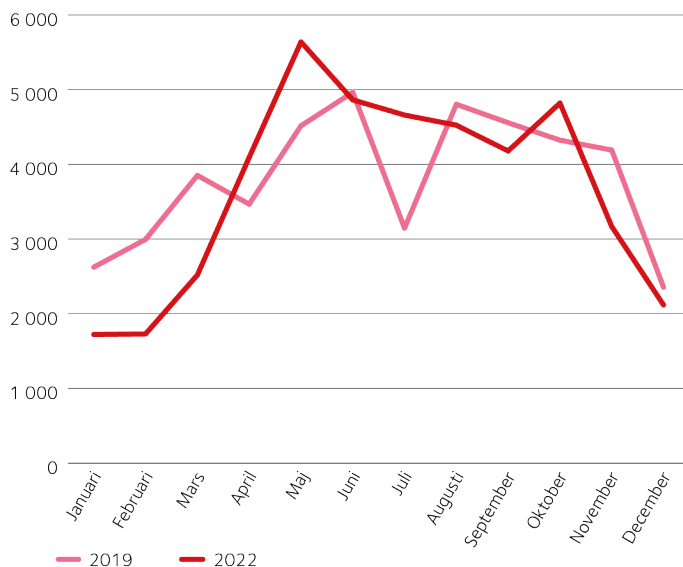
FIGUR 6. ANTAL DÖPTA PER MÅNAD I SVERIGE TOTALT 2019, 2020 OCH 2021.

När vi summerar utvecklingen av antalet dop under år 2020 kan vi konstatera att drygt 31 000 dop genomfördes detta år inom Svenska kyrkan, vilket kan jämföras med närmare 46 000 dop året innan. Det motsvarar en minskning med omkring en tredjedel, eller totalt ca 15 000 dop. Om utvecklingen att följt samma trend som under de föregående tio åren hade antalet dop minskat med omkring 1 400 detta år, men effekterna pandemirestriktionerna kan alltså antas ha resulterat i omkring 13 600 uteblivna dop detta enda år. En fråga man kan ställa sig är om det rör sig om helt uteblivna dop, även på sikt, eller om det är dop som endast skjuts upp en tid i väntan på att restriktionerna för allmänna sammankomster skulle lättas upp. De relativt hårda restriktioner som infördes den 24 november 2020 behölls under ett halvår och lättades upp först den 1 juni 2021 för att fyra månader senare tas bort i sin helhet. Därefter återinfördes vissa restriktioner runt jul samma år, men togs återigen bort den 9 februari 2022. Utvecklingen av antalet dop under 2021 är till synes starkt präglad av dessa förändringar i regler för allmänna sammankomster. Under det första halvåret låg antalet dop långt under vad som är normalt för dessa månader. I juni 2021 var dock antalet dop uppe på samma nivå som motsvarande månad år 2019. Därefter följde en period med betydligt fler dop än vad som är vanligt under denna tid på året (se figur 7). De många dopen under perioden juli till oktober 2021 tyder på att många av de dop som antagligen ställts in på grund av pandemin nu kom att genomföras. När år 2022 inleds bidrar

sannolikt den ökade spridningen av covid-19 och de återinförda restriktionerna tillfälligt till en viss nedgång i antal dop under januari och februari. Resten av året följer dock dopkurvan i stort sett utvecklingen för ett "normalt" år med undantag för juli då betydligt fler dop genomfördes jämfört med motsvarande månad år 2019 (se figur 7). Även denna uppgång kan sannolikt förklaras av att många av de dop som inte blev av i samband med restriktionerna nu genomfördes.

FIGUR 7. ANTAL DÖPTA PER MÅNAD I SVERIGE TOTALT 2019 OCH 2022.

När vi summerar antalet dop under de tre åren 2020–2022 kan vi konstatera att dopnivåerna successivt återhämtat sig under 2021 och 2022. Jämfört med en normal utveckling med en årlig minskning med omkring tre procent genomfördes sex procent fler dop under 2022. Det tyder återigen på att en del av de dop som skulle ha genomförts under det föregående året har skjutits upp i tid. Men frågan är hur många dop som så att säga gått förlorade på grund av covid-19 pandemin, det vill säga hur många som ställdes in och senare aldrig kom att genomföras. En viss fingervisning av omfattningen av dessa "förlorade dop" kan man få genom att jämföra antalet faktiskt genomförda dop med en enkel prognos över hur många som borde ha genomförts under normala omständigheter för perioden totalt. Under dessa tre år genomfördes drygt 115 000 dop. Med en "normal" årlig minskning av antalet dop hade motsvarande antal hamnat på ungefär 122 000 dop. Det innebär man kan anta att omkring 7 000 dop aldrig kom att genomföras på grund av omständigheterna under dessa år präglade av pandemin. Man kan naturligtvis tänka sig att

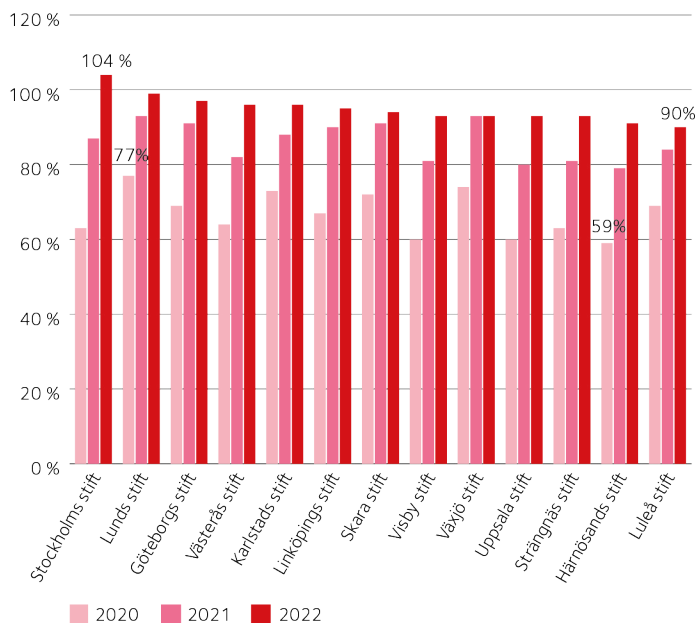
det under 2023 kommer att genomföras ytterligare dop som skjutits upp från de föregående åren, men utvecklingen under senare delen av 2022 tyder på att denna återhämtningseffekt håller på att ebba ut.

REGIONALA VARIATIONER I FRÅGA OM PANDEMINS EFFEKTER PÅ DOPTALEN

Utvecklingen med en vikande dopfrekvens under det senaste decenniet kan beskrivas som en generell tendens som präglar hela Sverige, men det finns tydliga regionala skillnader. Dessa skillnader framträder dels i fråga om skillnader i dopsedens styrka, dels i vilken takt doptalen minskar. År 2019 döptes drygt 65 procent av de barn som föddes detta år och som hade minst en förälder som var medlem i Svenska kyrkan. Dopsedens styrka, uttryckt med detta procenttal, varierade från omkring 73 till 75 procent i Karlstads, Växjö och Skara stift ned till 54 procent i Stockholms stift. Skillnaderna mellan dessa stift var stora redan 2010, men har i detta avseende ökat under det senaste decenniet. I Stockholms stift har vid sidan av de andra två storstadsstiften Göteborg och Lund, antalet dop minskat i högre takt än resten av landet. Den vikande doptrenden kan sägas vara särskilt tydlig i storstadsområdena, något som förklarar utvecklingen i det mest utpräglade storstadsstiftet av de tre, nämligen Stockholms stift som uteslutande utgörs av storstads- och förortsförsamlingar. Lunds stift är i detta avseende mer sammansatt, med ett betydande inslag av mindre tätortsförsamlingar och landsbygdsförsamlingar vid sidan av storstadspastoratet Malmö. Malmö pastorats doptal liknar också mer förhållandena i Stockholm än Lunds stift i övrigt med en dopfrekvens på 46 procent under 2019 och en nedgång på 35 procent i antal dop mellan 2010 och 2019.

De restriktioner för allmänna sammankomster som infördes vid olika tillfällen under 2020 och 2021 påverkade naturligtvis utvecklingen av antalet dop i samtliga stift. Det finns dock vissa variationer mellan stiften som framgår av Figur 8. Allra störst var nedgången i Härnösands och Uppsala stift där antalet dop under 2020 endast motsvarade 59 respektive 60 procent av 2019 års dopantal. I andra stift var nedgången mer begränsad, exempelvis i Lunds och Växjö stift med där antalet dop 2020 motsvarande 77 respektive 74 procent av dopen året innan. När antalet dop återhämtar sig under 2021 i samband med lättade restriktioner under våren detta år kvarstår i stor utsträckning de regionala mönstren från 2020 års utveckling. Flera av de stift där nedgången var som mest begränsad under 2020 återhämtar sig också bäst under 2021 med Växjö och Lunds stift som tydligaste exempel. Här närmade sig doptalen de nivåer som rådde innan pandemin redan under detta år med doptal som motsvarade 93 procent av 2019 års nivå.

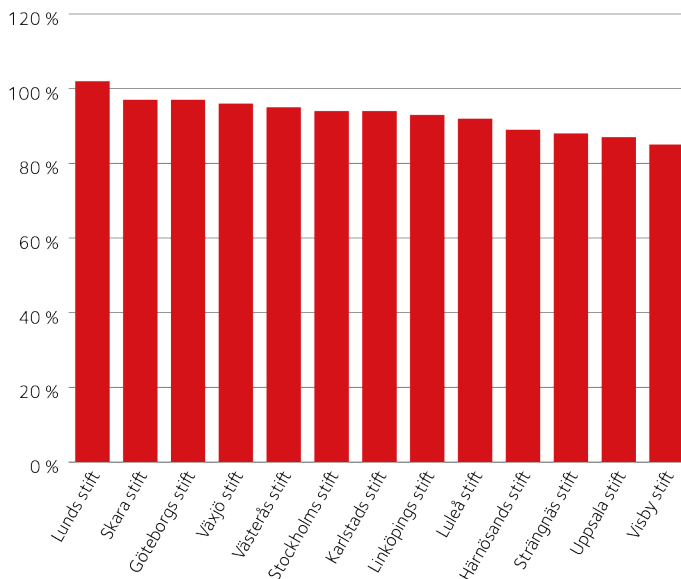
FIGUR 8. ANTAL DÖPTA I PROCENT AV 2019 ÅRS TOTALA DOPANTAL PER STIFT, 2020, 2021 OCH 2022.

Figur 8 visar alltså hur doptalen faktiskt utvecklades under 2020–2022 i relation till antalet dop under det sista året innan pandemiutbrottet. Men även utan ett pandemiutbrott skulle vi ha förväntat oss en viss nedgång i antalet dop med tanke på utvecklingen det föregående decenniet i detta avseende. Om antalet dop per stift under pandemiåren jämförs med en prognos, motsvarande den som ovan beskrivs för landet i sin helhet, över en sannolik utveckling under "normala" omständigheter får vi ett något justerat utfall. En sådan beräkning visar att antalet dop i flera av stiftet redan under 2021 nådde eller överträffade en nivå som man kunde förvänta sig mot bakgrund av en normal utveckling. I Lunds, Skara och Växjö stift motsvarade antalet faktiskt genomförda dop 101–103 procent av prognosen för doputvecklingen detta år. Antalet dop för det följande året, 2022, överträffar prognosen i samtliga stift. När vi summerar antalet dop under de tre åren 2020 – 2022 för vart och ett av stiftet och jämför med prognoserna för antalet dop under "normala" omständigheter framgår det dock att det enbart är Lunds stift som når över 100 procent av det förväntade antalet dop (se Figur 9). Det betyder att samtliga stift sannolikt har "tappat" ett antal dop på grund av pandemin och dess restriktioner, trots en mycket tydlig återhämtning i doputvecklingen under 2021 och 2022. Av figur 9 framgår dock att skillnaderna i denna förlust i fråga om dop varierar mellan de olika stiftet. I flertalet stift motsvarar de genomförda

dopen över 90 procent prognosen för de tre åren totalt, medan Visby, Uppsala, Strängnäs och Härnösands stift ”tappade” en större andel av de förväntade dopen, och där antalet genomförda dop motsvarade mellan 85 och 89 procent av vad man kunde ha förväntat sig enligt prognosen.

FIGUR 9. ANTAL DÖPTA I PROCENT AV PROGNOTISERAT ANTAL DOP PER STIFT I SVERIGE TOTALT 2020–2022.

SAMMANFATTNING

Den långsiktiga doptrenden har under en längre tid befunnit sig på ett svagt sluttande plan. Efter en tillfällig kraftig nedgång under åren präglade av pandemin 2020 och 2021 har doptalen i det närmaste återgått till en nivå som ansluter till denna negativa trend. Som detta kapitel visar påverkas doptalen av faktorer som har att göra med demografiska förändringar, inte minst de årliga födseltalen. Andra faktorer som har att göra med nyblivna föräldrars preferenser och relation till Svenska kyrkan och syn på traditionen med barndop är svårare att förutsäga. En fortsatt utveckling med minskade barndop kommer sannolikt delvis att kompenseras med att allt fler ungdomar låter döpa sig i samband med konfirmation. Många av de omkring 7000 barn vars dop inte blev av på grund av pandemin kommer att ställas inför möjligheten att låta döpa längre fram i livet, om inte förr så omkring 2035/2036 då de nått konfirmandåldern.

NYCKELDATUM FÖR FOLKHÄLSOMYNDIGHETENS INFÖRANDE AV RESTRIKTIONER FÖR ALLMÄNNA SAMMANKOMSTER

- 11 mars, 2020 max 500
- 27 mars, 2020 max 50 personer
- 27 augusti 2020, max 500
- 24 november 2020, max 8 personer (max 20 på begravningar)
- 1 juni 2021, max 50 personer
- 29 september, tak för allmänna sammankomster tas bort
- 23 december 2021, max 20 personer utan vaccinationsbevis, max 500 med vaccinationsbevis
- 9 februari 2022, samtliga restriktioner släpps

REFERENSER

Sandberg, Andreas, Sjölin, Ingegerd och Ganebo Skantz, Josephine (2019) Dop i förändring. En studie av föräldrars aktiva val och församlingars strategiska arbete. Uppsala: Svenska kyrkan.